

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Кузьміної Олени Володимирівни на дисертацію
**Лози Тетяни Володимирівни „Підготовка старших підлітків до
самостійного життя в умовах дитячого будинку сімейного типу”**,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Сьогодні для нашого суспільства є критичним поширення явища соціального та біологічного сирітства, яке здійснює негативний вплив на розвиток дітей-сиріт через відсутність батьківської опіки та виховного сімейного впливу. Особливої уваги заслуговують порушення традиційного процесу формування особистості дитини-сироти, які стають перешкодами на шляху до утвердження її самостійності та заважають її самореалізації у кожній зі сфер суспільного життя. За цих умов набуває вагомості здійснення соціально-педагогічної підтримки з метою підготовки дітей-сиріт до самостійного життя. Ефективність такої підтримки можна забезпечити за рахунок ресурсів сімейного виховного середовища та спеціалізованої допомоги фахівців, тому особливої актуальності набуває розробка її методичного забезпечення та подальша реалізація в умовах дитячого будинку сімейного типу (далі ДБСТ).

Виходячи із зазначеного вище, засвідчимо, що обрана Лозою Т.В. тема дисертації є насправді актуальною для здійснення наукового пошуку у сфері соціальної педагогіки і як галузі наукового знання, і як практичної діяльності.

Робота дисертантки присвячена вирішенню завдань, доцільність яких простежується у численних дослідженнях педагогічного, соціального та психологічного спрямування, а також у Конституції України, Законі України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, Постанові Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу” та інших нормативно-правових актах.

Позитивно оцінюючи актуальність дослідження теоретичних та прикладних аспектів соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в умовах дитячого будинку сімейного типу, відмітимо об’єктивність окреслених дисертанткою суперечностей,

які виникають у зв'язку із вирішенням обраної для розгляду проблеми.

Відмічаємо логічний взаємозв'язок наукового апарату дослідження, відповідність об'єкта, предмета і методів наукового пошуку поставленій меті. Завдання дослідження є коректно сформульованими та визначають спрямованість наукового пошуку на підсумковий і проміжні результати для підтвердження гіпотези дослідницького пошуку. Авторкою дисертації використано широкий діапазон теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового пошуку, за класифікацією яких можна простежити послідовність досягнення мети дослідження. Реалізація поставлених завдань базується на обґрунтуванні авторкою своїх наукових міркувань на достатньому фундаменті теоретико-методологічних та нормативних положень, новітніх даних з соціальної педагогіки та суміжних наук.

Не викликають сумніву представлені на шпальтах наукової роботи теоретичні засади дослідницького пошуку. Тетяна Володимирівна ґрунтовно розкриває проблему дослідження, аналізуючи наукові надбання інших авторів за трьома напрямками: проблеми сирітства та особливостей становлення і підготовки до самостійного життя дітей-сиріт поза межами біологічної родини; специфіки функціонування ДБСТ та соціально-педагогічної діяльності щодо підготовки дітей-сиріт до самостійного життя в умовах такого виховного середовища; особливостей формування особистості у старшому підлітковому віці та процесу її підготовки до самостійного життя. Такий підхід надає висунутим науково-теоретичним положенням вираженості та глибини.

Вважаємо вагомими результати здійсненого авторкою дефінітивного аналізу, який на основі узагальнення, класифікації та змістової інтерпретації положень різних наукових теорій дозволив Лозі Т.В. здійснити вивчення взаємозв'язків у дефінітивній конструкції „педагогічна підтримка” – „психологічна підтримка” – „соціальна підтримка” – „соціально-педагогічна підтримка” та проаналізувати інші близькі за семантикою поняття, визначити зміст категорій „соціально-педагогічна підтримка в умовах ДБСТ” та „підготовка старших підлітків до самостійного життя в умовах ДБСТ”.

Необхідно відмітити виважений підхід дисертантки щодо визначення та дослідження таких змістових особливостей соціально-педагогічної підтримки старших підлітків при підготовці до самостійного життя в умовах ДБСТ як: соціально-психологічні особливості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що виховуються в умовах ДБСТ; особливості та новоутворення старшого підліткового віку (когнітивної, емоційної, вольової сфер); умови виховного середовища у конкретному ДБСТ з урахуванням специфіки цієї форми сімейної опіки; особистісна позиція батьків-вихователів та інших членів ДБСТ (біологічних дітей) при здійсненні комплексної соціально-педагогічної підтримки; методичне забезпечення спеціалістів, що здійснюють соціально-педагогічну підтримку.

Тетяна Володимирівна здійснила деталізовану розробку критеріального апарату дослідження. Визначені критерії, показники та відповідні їм методики для діагностики рівня готовності вихованців ДБСТ старшого підліткового віку до самостійного життя передбачають моніторинг ефективності форм і методів соціально-педагогічної підтримки в умовах ДБСТ. З урахуванням цього у ході констатувального експерименту дисертанткою встановлено існуючий рівень готовності вихованців ДБСТ до самостійного життя на основі таких критеріїв як їх готовність до сімейного життя, соціальна компетентність та професійна готовність. За аналогічними критеріями проведена також експертна оцінка показників батьками-вихователями та спеціалістами з соціального супроводу ДБСТ.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Лози Т.В. полягає в тому, що на основі системного та ресурсного підходів авторкою розроблено та апробовано форми і методи соціально-педагогічної підтримки вихованців ДБСТ старшого підліткового віку для формування їх готовності до самостійного життя (готовності до сімейного життя, соціальної компетентності та професійної готовності). Варто приділити увагу і тому факту, що Тетяна Володимирівна у ході дослідження здійснила розробку систематизованих методичних рекомендацій для спеціалістів ЦСССДМ та батьків-вихователів ДБСТ стосовно підготовки старших підлітків до самостійного життя, а також програму соціально-педагогічного тренінгу для

батьків-вихователів щодо застосування на практиці форм та методів підготовки старших підлітків до самостійного життя з урахуванням особистісних характеристик вихованців та ресурсного забезпечення ДБСТ.

Концептуально важливим є забезпечення авторкою комплексності, соціальної виправданості та педагогічної доцільності форм та методів соціально-педагогічної підтримки вихованців ДБСТ шляхом відповідності послуг потребам об'єкта підтримки. З цього погляду є позитивним те, що Лоза Т.В. особливу увагу у ході дослідження приділила знаходженню оптимальних способів взаємодії дитини-вихованця, батьків-вихователів та спеціалістів з соціального супроводу ДБСТ для подальшої реалізації вихованцями себе у сфері соціальних відносин і як громадянина, і як працівника, і як сім'янина. Зважаючи на це є обґрунтованим урахування дисертанткою специфічних характеристик суб'єкт-об'єктних відносин. Особливості суб'єкт-об'єктної взаємодії при впровадженні соціально-педагогічної підтримки полягали у тому, що об'єктом застосування форм та методів такої підтримки виступала особистість дитини-вихованця старшого підліткового віку, оскільки саме на її підготовку до самостійного життя був спрямований цей процес. Суб'єктом при застосуванні форм та методів соціально-педагогічної підтримки виступали спеціалісти ЦСССДМ, до посадових обов'язків яких входить соціально-педагогічна діяльність відносно дітей-сиріт, що виховуються у ДБСТ. Батьки-вихователі ДБСТ виступали у даному процесі і як безпосередні суб'єкти, і як об'єкти, і як посередники застосування різних форм та методів підготовки дитини-сироти до самостійного життя в умовах ДБСТ.

Позитивного схвалення заслуговує практичне значення наукових розробок дисертантки. Детальний розгляд методів індивідуальної та групової форми підтримки вихованців при взаємодії зі спеціалістами та з батьками-вихователями дозволяє засвідчити інноваційність пропонованих методичних комплексів „Комплексна діагностика”, „Прогноз”, „Курс інтенсивної педагогічної взаємодії”, методів інтегральної комунікації, мережевої терапії „Разом”, інформативних пам'яток та ігрових методів підтримки, „Вечорів запитань та відповідей” та „Господарського календаря”, методів партнерської модерації та посередництва,

рівноправного духовного контакту та залучення батьками-вихователями старших підлітків до творчої діяльності.

За результатами експериментального впровадження розроблених форм та методів підтримки авторкою констатовано позитивну динаміку показників за кожним критерієм, що підтверджено шляхом застосування математичних методів обробки експериментальних даних.

Отже дослідно-експериментальна робота Лози Т.В. підтвердила вихідну гіпотезу про те, що формування високого рівня готовності старших підлітків до самостійного життя можливе у тому випадку, якщо буде розробленим та впровадженим комплекс форм та методів їх соціально-педагогічної підтримки, спрямованих на формування готовності вихованця до сімейного життя, його соціальної компетентності та професійної готовності.

Основний зміст і результати дослідження у повній мірі викладено у численних одноосібних публікаціях авторки. Про повноту викладу результатів дослідження свідчить і те, що вони доповідалися авторкою на засіданнях кафедри соціальної педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” та кафедри педагогіки і психології Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля; на нарадах та методичних семінарах Дніпропетровського обласного ЦСССДМ за участі спеціалістів регіональних ЦСССДМ Дніпропетровської області, а також обговорювалися під час роботи багатьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних та науково-методичних конференцій.

Оформлення дисертаційної роботи і автореферату у цілому відповідає вимогам ДАК України, при цьому автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, які відсутні в дисертації.

Дисертаційна робота Т.В. Лози справляє загальне позитивне враження, проте **не позбавлена деяких дискусійних моментів і зауважень:**

1. За результатами ґрунтовного аналізу теоретичних положень різних наукових теорій, дослідниця на ст. 39 дає визначення „підготовки старших підлітків до самостійного життя в умовах ДБСТ” через поняття підтримки, метою якої є формування інтегральних характеристик особистості, що забезпечать її повноцінну самореалізацію у соціальній, професійній, сімейній, правовій та

валеологічній площині. Залишається незрозумілим як це положення корелюється з визначеними дисертанткою критеріями готовності вихованців ДБСТ до самостійного життя (готовність до сімейного життя, професійна готовність, соціальна компетентність).

2. Дисертація значно виграла б, якби досліджуючи сутнісні характеристики та зміст наукового феномену соціально-педагогічної підтримки вихованців ДБСТ старшого підліткового віку при здійсненні їх підготовки до самостійного життя, дисертантка більше уваги приділила технології такої підтримки та її етапам.

3. У параграфі 1.3. можна було б систематизувати експериментальні дані за кожним з критеріїв у вигляді підсумкової таблиці з отриманими показниками. Це дозволило б відобразити взаємозв'язки показників за кожним з критеріїв та більш цілісно репрезентувати такий об'ємний масив інформації.

4. Загалом позитивно оцінюючи розроблений авторкою комплекс форм та методів соціально-педагогічної підтримки старших підлітків в умовах ДБСТ, ми вважаємо, що у рамках групової підтримки старших підлітків батьками-вихователями є недостатнім застосування тільки ігрових методів та методів їх залучення до творчої діяльності. Зважаючи на важливість групової підтримки в умовах ДБСТ для отримання старшим підлітком необхідних знань, ми не можемо погодитися з відсутністю просвітницької спрямованості методів групової підтримки.

5. Оскільки розробку та впровадження форм і методів соціально-педагогічної підтримки вихованців ДБСТ було здійснено на основі системного та ресурсного підходів, науково-методичне забезпечення суб'єктів підтримки було б більш виваженим, якби був наявним перелік тих інституцій, які можна залучати до співпраці, а також рекомендації щодо того, які саме питання доцільно вирішувати шляхом посередництва.

6. Останнє зауваження носить рекомендаційний характер: детально розроблену програму соціально-педагогічного тренінгу для батьків-вихователів, що представлена у Додатку 3, більш доцільно було б опублікувати окремим навчально-методичним посібником, адже це дозволило б ширшому колу спеціалістів отримати доступ до даної програми тренінгу.

Висловлені зауваження носять дискусійний характер і не знижують позитивної оцінки розглянутої роботи, яка є самостійним і завершеним науковим дослідженням.

Загальний висновок. У дисертаційній роботі Т.В. Лози наведені нові теоретичні і експериментальні результати, що в сукупності є значимими при формуванні готовності вихованців ДБСТ старшого підліткового віку до самостійного життя. Запропоновані у дисертації форми і методи соціально-педагогічної підтримки старших підлітків в умовах ДБСТ є затребуваними та вимагають подальшої реалізації у роботі спеціалістів ЦСССДМ, батьків-вихователів ДБСТ та інших суб'єктів виховного процесу стосовно дітей-сиріт при здійсненні їх підготовки до самостійного життя. Таким чином, у дисертації поставлена і вирішена важлива наукова проблема, яка є корисною і цікавою для теорії і методики соціальної педагогіки.

Дисертаційна робота Лози Тетяни Володимирівни на тему „Підготовка старших підлітків до самостійного життя в умовах дитячого будинку сімейного типу” відповідає вимогам п.п. 9, 11-14 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, що дає підстави для присудження Лозі Тетяні Володимирівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
Державного вищого навчального закладу
„Донбаський державний
педагогічний університет”

Кузьміна О.В. Кузьміна

Підпис доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” Кузьміної О.В. засвідчую:
Начальник відділу кадрів

Сілін

Сілін Є.С.